

Veelgestelde vragen Onderpresteren

Eleonoor van Gerven en Ragnild Zonneveld-Bijkerk

1. Wat bedoelen we met onderpresteren?

Als we spreken over leerlingen die onderpresteren, bedoelen we vaak die leerlingen van wie we het idee hebben dat ze meer kunnen dan dat ze laten zien. De zorgen zijn vaak breder dan alleen de prestaties; er zijn ook vaak zorgen om het gedrag.

2. Wat is het verschil tussen laag presteren en onderpresteren?

Lage prestaties kunnen een indicatie zijn dat het leerproces volop op gang is. Als het leerproces zich in de zone van de naaste ontwikkeling bevindt, zal een nieuwe taak nog niet foutloos gemaakt worden. Daarnaast is een leerproces niet alleen afhankelijk van aanleg, maar ook van andere factoren binnen en buiten het kind, waardoor incidenteel lagere prestaties kunnen ontstaan. Bij onderpresteren gaat het om een langdurig groot verschil tussen verwachting en werkelijke prestatie.

3. Wat is het gevaar van het indelen in verschillende soorten onderpresteren?

De vaak gebruikte profielen en soorten komen uit de tijd dat het medisch -model denken nog gangbaar was. Dat gaat ervan uit dat als je de oorzaak weet, je ook de oplossing binnen handbereik hebt. Het probleem ligt dan bij de leerling. Inmiddels weten we dat het zelden echt richting geeft aan de educatieve behoeften en we beter kunnen kijken naar het leerproces en de dynamische interactie tussen leerling en omgeving.

4. Wat wordt bedoeld met relatief en absoluut onderpresteren?

Met relatief onderpresteren bedoelen we die situatie waarin de leerling minder presteert dan op grond van de aanleg verwacht mag worden, maar nog steeds rond of zelfs nog net boven het groepsgemiddelde scoort. Absoluut onderpresteren verwijst naar een situatie waarin de leerling niet alleen minder presteert dan op grond van aanleg verwacht mag worden, maar waarin de leerling ook echt beneden het gemiddelde van de groep gaat presteren.

5. Waarom worden dubbel bijzondere leerlingen niet als onderpresteerder gezien?

Volgens de meest aangehaalde definitie van onderpresteren mag het verschil tussen verwachting en prestatie niet veroorzaakt worden doordat de leerling gehinderd wordt door een leer- of ontwikkelingsstoornis. Op grond van hun aanleg zou men hogere prestaties verwachten, maar de leer- of ontwikkelingsstoornis kan verklaren waarom deze prestaties uitblijven.

6. Wat bedoelen we met selectief produceren en selectief consumeren?

Deze twee profielen van onderpresteren zijn situatie gebonden. Leerlingen die selectief produceren, worden pas actief voor schoolse taken als er iets van afhangt waar zij zelf de waarde van inzien. In die gevallen zien we dan dat ze precies weten wanneer ze moeten pieken, bijvoorbeeld voor een overgangsrapport. Leerlingen die selectief consumeren, willen nog wel degelijk leren, maar dan alleen in de domeinen en vakken waar zij zelf in geïnteresseerd zijn. Hun motivatie hangt af van de waarde die ze aan het leerdoel toekennen in combinatie met de 'funfactor' die ze bij de taken ervaren waarvoor ze zich dan gaan inzetten.

7. Waarom zouden we beter over onderleren dan over onderpresteren kunnen spreken?

Als we het accent verschuiven van presteren naar ontwikkelen en leren, ontstaat een ander perspectief op oorzaken en mogelijke oplossingen. Onderleren verwijst naar een leerproces waarin het ontwikkelingspotentieel van de leerling minder gestimuleerd wordt dan mogelijk is. Verminderde prestaties van de leerling zijn dan een uiting van een leerproces dat onvoldoende is afgestemd op de ontwikkelingsbehoeften. Onderleren is geen kwalificatie van de leerling en zijn prestaties, maar een kwalificering van het leerproces dat wordt beïnvloed door de (f)actoren in het systeem rondom de leerling.

8. Op welke manieren kunnen we onderleren en onderpresteren herkennen?

Er zijn verschillende manieren, die niet allemaal even betrouwbaar zijn. De eerste, en minst betrouwbare, is de nominatiemethode op basis van indrukken en observaties van leraren. De tweede manier gebruikt gestandaardiseerde toetsen om het verschil met het verwachte niveau te kunnen bepalen. Een andere mogelijke voorspeller is een eerder geleverde prestatie. Als we weten wat er van een leerling verwacht mag worden op basis van eerder waargenomen prestaties, is dat een reden om met een brede pedagogische en didactische blik naar de leeromgeving te kijken in plaats van naar de leerling.

9. Welke factoren spelen een belangrijke rol bij onderleren en onderpresteren?

Een belangrijke factor is een goede balans tussen dat wat optimaal wenselijk is voor een leerling en maximaal haalbaar is in de groep. Daarbij zijn ook schurende taken soms nodig om de ontwikkeling op gang te houden. Ook de relatie tussen de leraar en leerling is van groot belang. Differentiatie speelt een grote rol in het zo optimaal mogelijk maken van de leeromgeving en kan zo een positief effect hebben op het leergedrag en de prestaties van de leerling. Kindgebonden factoren zoals faalangst, het ontbreken van effectieve executieve vaardigheden en een lage self-efficacy kunnen een grote rol spelen. Ook de opvoedingsstijl van ouders kan ondersteunen of juist belemmeren, wanneer ouders bijvoorbeeld geneigd zijn problemen voor hun kind op te lossen.

10. Wat zijn helpende ondersteuningsstrategieën?

Belangrijk bij het ondersteunen is het inzicht dat er geen quick fix is. Het vraagt om maatwerk en een lange adem, waarbij de samenwerking tussen ouders, kind en school een belangrijk startpunt is. Een positieve benadering waarbij de leerling leert van eerdere successen is daarbij cruciaal. Vanuit preventief oogpunt is goed zicht op de leerontwikkeling van de leerling belangrijk. In gesprek gaan met de leerling geeft inzicht in de interesses, maar ook in hoe de leerling leren, succes en falen beleeft en welke ondersteuning de leerling zelf belangrijk vindt.

